

Jeg kan give dig fri

Inden sin bypassoperation får 72-årige Edith Nielsen ondt i brystet, bare hun bukker sig. Tre måneder senere skrubber hun løs på beskidte havefliser.

Edith sidder og gætter kryds-og-tværs, da portøren kommer efter hende. Alting er af lave og har været det i månedsvis, så i dag vil hun lade, som om det er en almindelig dag. Men inde på operationsstuen mærker hun en lugt stikke i næsen: en lugt af husholdningsprit. Pludselig ryster hun indeni. En af lægerne kan fornemme, hvordan hun har det, og siger for sjov til sygeplejersken:

– Du er da vist lidt slem med spritflasken? Og det er noget af det sidste Edith hører, inden bedøvelsen virker.

Hjertet skærer lægen ikke i

Uden på Ediths hjerte sidder kranspulsårerne. De deler sig i tre hovedgrene med mange små kviste og ligner et net, der holder hjertet oppefra. Årerne skal sende blod med livsvigtig ilt ud i alle hjørner af hjertemusklen. Men Edith har en stor forsnævring i alle tre grene. Det er ikke så mærkeligt, at hun får ondt, når hun anstrenger sig: Hendes hjerte mangler ilt ved hvert hjerteslag. Lægerne vælger at give hende en bypass-operation, for med så mange forsnævninger er det et mere sikkert og holdbart valg end en ballonudvidelse.

Der skal to læger til at operere Edith. De skal ikke skære i selve hjertet, kun i kranspulsårerne. Edith har brug for to raske reserveårer, der kan lede blodet uden om hendes forsnævninger. Den ene åre kan lægerne hente i hendes højre ben, den anden i hendes bryst.

Edith bliver bedøvet og hendes krop dækket til, så kun brystet og det ene ben er fri. Så går den ene læge i gang med at åbne hendes brystkasse og finde frem til åren fra brystet. Edith kan godt undvære den, og den egner sig perfekt til sit nye formål. Imens henter den anden læge et stykke af en åre fra Ediths underben. Også denne åre er smidig og stærk, fri for belægninger.

De nye årer virker

Ediths hjerte slår roligt under lægens hånd, mens han forsigtigt løsner åren fra brystkassen. Men det er svært at sy de to nye årer fast på hjertet, mens det banker. Hjertet må lægges stille så længe, og en hjertelungemaskine overtager dets arbejde.

Åren fra Ediths ben skal bruges til at føre blodet uden om de to første forsnævninger. Lægen fæstner den ene ende oppe på hovedpulsåren. Så syr han den fast, først på kranspulsårens ene gren og videre hen på den næste gren. Nu hænger åren som en slags guirlande neden under forsnævningerne. Åren fra Ediths bryst skal føre blodet uden om den sidste forsnævring. Lægen skal bare svinge den ud fra brystkassen og hæfte den på den tredje gren neden under forsnævringen.

Men virker de nye årer? På en skærm kan holdet af læger og sygeplejersker se, at blodet flyder frit gennem dem og forsyner hjertet med frisk ilt. Edith kan kobles af hjertelungemaskinen, og en af lægerne lægger et par dræn til at fjerne den blødning, der altid opstår efter operationen. I morgen tager han dem ud igen. Brystbenet syr han

sammen med stærk metaltråd. Imens lukker den anden læge såret i Ediths underben og lægger bandage om.

Operationen tog godt tre timer.

En rullepølse

Edith er længe om at vågne. Hun er sluttet til alverdens apparater og kan skimte Bent ved fodenden af sin hospitalsseng. På et tidspunkt pusler sygeplejersken om hende:

– Det bliver lidt af en klatvask denne gang, siger hun. Bent er forbløffet over, at Edith ikke har mere ondt, og på andendagen kan hun selv klare at liste på toilettet. Men hun kan ikke få sig selv til at spise eller drikke. Ved hver synkebevægelse truer kvalmen med at skvulpe det hele op igen. Til sidst giver sygeplejersken hende drop, så hun slipper for at prøve mere. Men på tredjedagen er det slut:

– Så, nu går den ikke længere med dig! siger hun.

Edith skal ned i spisestuen til de andre hjertepatienter. Hun tøver, men sygeplejersken er sikker i sin sag. Snart efter sidder Edith i spisestuen og synker den sidste bid af en rullepølse.

Brystmerterne er væk

I tiden efter sin operation oplever Edith nogle almindelige komplikationer: Hun bliver indlagt på det lokale sygehus med væske i lungerne, og der går betændelse i såret på benet. Narkose kan påvirke korttidshukommelsen, især hos ældre mennesker, og også Edith bliver temmelig glemsom. Der kan gå op til et år, før glemsomheden helt fortager sig.

Seks uger efter Ediths operation undersøger en læge hende på kryds og tværs. Så fortæller han hende, at alt er, som det skal være og slutter:

– Jeg kan give dig fuldstændig fri. Du må gøre, hvad du har lyst til.

Ediths operation er et eksempel på en vellykket og ukompliceret bypassoperation. Den gør hende ikke rask. Hun har stadig fedtaflejringer andre steder i sine kranspulsårer. Men hun føler sig rask og forbavser sig selv med ting, hun kan klare: Tre måneder efter ligger hun på knæ og skrubber løs på nogle beskidte havefliser.

Ediths hjerte

Edith er 72 år og gift med Bent

Børn: Tom på 46, Henriette på 40 og Charlotte på 39

I februar 2008 begynder Edith at få anfald af kvalme, ondt i brystet og åndenød. Anfaldene kommer med få dages mellemrum, og i sit stille sind forestiller hun sig, at hun har kræft i maven. Kræfttanken lurker, også da lægen opdager, at hendes kolesteroltal er oppe på ni og sender hende videre til en forundersøgelse for hjertesygdom. Undersøgelsen bekræfter lægens mistanke om, at Edith er hjertesyg, og hun får tilbudt en bypassoperation. Hun bliver lettet over, at hun ikke har kræft og vil helst have operationen overstået i en fart. Men hun skal vente mindst tre måneder. Derfor benytter hun sig af den ventetidsgaranti, der gjaldt i 2008, og den 22. august 2008 får hun sin bypassoperation på et privat hjertecenter.

Spørgsmål og svar før en bypassoperation

Bliver jeg rask af en bypassoperation?

Nej, selv om du kan føle dig rask, er du hjertesyg. Blodet kan nu løbe frit uden om forsnævringerne. Men du har fedtaflejringer andre steder i kranspulsårerne, og derfor har du stadigvæk en risiko for at få nye forsnævringer.

To ting kan forebygge nye forsnævringer og blodpropper: Den ene er medicinen. Den anden er en sund livsstil.

Får jeg det bedre af en bypassoperation?

Lægerne forventer, at operationen vil hjælpe på dine hjertesymptomer. 95% af patienterne får det straks bedre.

Kan jeg leve længere med en bypassoperation?

Svaret er ikke entydigt ja eller nej. De fleste bypass-patienter, ca. 75%, bliver opereret, fordi lægerne forventer, at det vil hjælpe på symptomerne. Denne gruppe patienter får mulighed for at leve bedre – men ikke længere. For de sidste 25% kan operationen derimod også virke livsforlængende. Det er de mest alvorligt syge patienter, der også får mest ud af operationen.

Hvorfor kan jeg ikke nøjes med en ballonudvidelse?

Der kan være flere grunde: Forsnævringerne kan fx sidde på steder, lægen ikke kan komme til, eller hvor risikoen for komplikationer er stor. Eller du har så mange forsnævringer, at man ikke kan være sikker på, at en ballonudvidelse hjælper dig af med symptomerne.

Jeg skal vente på min bypassoperation. Risikerer jeg at få en blodprop i ventetiden?

Ventetiden kan være slem, men den er – ligesom ventetiden på en ballonudvidelse – ikke farlig. Hvis lægen udskriver dig i ventetiden, er det, fordi dine forsnævringer er ufarlige og din tilstand stabil.

Husk – en planlagt bypassoperation kan alene hjælpe dig af med symptomer fra hjertet. Det er kun medicinen og en sund livsstil, der kan forebygge nye forsnævringer og blodpropper.

Kontakt din egen læge eller hjerteambulatoriet, hvis du er urolig eller din tilstand ændrer sig.

Spørgsmål og svar efter en bypassoperation

Hvor længe holder min bypassoperation?

En bypass holder i reglen 10-15 år. Hvis der opstår nye forsnævninger i kranspulsårerne, kan man foretage en ny bypassoperation. Og hvis de nye, transplanterede årer stopper til, kan man lave ballonudvidelser i dem.

Kan jeg selv gøre noget for at forhindre tilstopning?

Ja, du kan selv gøre meget for at passe på din bypass. Risikoen for ny tilstopning falder, hvis du tager din medicin og lever sundt. Især ryggestop gør en stor forskel.

Hvor længe har jeg ondt efter operationen?

Man har ikke så mange smertenerver i brystkassen og kan derfor blive overrasket over, at såret ikke gør mere ondt. Mange får mere ondt i det ben, lægen tog en åre fra. Som regel har man brug for smertestillende håndkøbsmedicin i 2-3 uger. Edith tog smertestillende medicin i 14 dage.

Skal jeg skåne mit hjerte fremover?

Nej, tværtimod – dit hjerte har godt af at anstrenge sig. Et hjerterehabileringsforløb kan give dig mod på at røre dig frit og få den fulde fornøjelse af din bypass. På Ediths motionshold motionerer hun og hendes holdkammerater, så hjertet hamrer, og de bliver grundigt forpustede.

Kan bypassen også holde til sex?

Ja, det kan den. Du kan læse mere i kapitlet om seksualitet.